

NACIONĀLĀ ELEKTRONISKO
PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU PADOME

Rīgā, 2014. gada 3. aprīlī

LĒMUMS Nr. 95

Par programmas „Rossija RTR” retranslācijas ierobežošanu Latvijas teritorijā

Izskatot administratīvo lietu par iespējamo Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 26. panta 3. un 4. punkta pārkāpumu Latvijas teritorijā retranslētās programmas „Rossija RTR” saturā, Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk – Padome) šādā sastāvā: Padomes priekšsēdētājs A. Dimants, Padomes locekļi: A. Dulevska, G. Grūbe, D. Mjartāns un I. Zviedris,

konstatē

[1] Latvijas Valsts prezidents, Saeimas priekšsēdētāja, Ministru prezidente un ārlietu ministrs 2014. gada 1. marta paziņojumā „Par Krievijas iejaukšanos Ukrainā” norādīja, ka Latvija stingri iestājas par Ukrainas teritoriālo integritāti un uzskata, ka jebkuri soļi, kas vērsti uz Ukrainas sabiedrības šķelšanu un valsts teritoriālās integritātes apšaubīšanu, ir kategoriski nosodāmi. Krievijas Federācijas Padomes lēmums atļaut bruņoto spēku izmantošanu Ukrainas teritorijā ir rupjš starptautisko tiesību pārkāpums un klaja iejaukšanās suverēnas valsts iekšējās lietās. Starptautiskajai sabiedrībai nav ne mazāko šaubu par to, ka minētais lēmums ir tikai liekulīgs mēģinājums ar juridiskām frāzēm piesegt jau notikušo nelikumīgo bruņoto iejaukšanos Ukrainas teritorijas neatņemamā daļā - Krimā. Krievijas paustie argumenti par šādu bruņoto spēku lietošanu ir pilnībā nepamatoti un klajā pretrunā ar Krievijas Federācijas starptautiskajām saistībām. Šādi rīkojoties, Krievija grauj starptautiskās drošības sistēmas pamatprincipus. Ateģadinām, ka saskaņā ar 1994. gada Budapeštas memorandu par drošības garantijām Ukrainai sakarā ar tās pievienošanos līgumam par kodolieroču neizplatīšanu, Krievija, ASV un Lielbritānija garantē Ukrainas neatkarību, integritāti un drošību. Latvija sagaida, ka Ukrainas teritoriālā integritāte tiks pilnībā respektēta.

[2] Latvijas Republikas Saeima 2014. gada 6. martā pieņēma paziņojumu „Par Krievijas agresiju Ukrainā”, kurā stingri nosodīja Krievijas Federācijas militāro agresiju Ukrainā, uzsvēra Latvijas nemainīgo atbalstu Ukrainas suverenitātei un teritoriālajai vienotībai, kā arī Ukrainas Verhovna Radas leģitīmajai varai un atzīmēja, ka situācija Ukrainā kļūst arvien kritiskāka un Krievija ar savu militāro agresiju citas valsts teritorijā

pārkāpj starptautisko tiesību normas un pašas uzņemtās saistības, tostarp 1994. gada Budapeštas memorandu par drošības garantijām Ukrainai un 1997. gada Ukrainas un Krievijas Federācijas Draudzības un sadarbības līgumu. Šī rīcība vērtējama kā pretlikumīga, apzināta un plānota iejaukšanās Ukrainas suverenitātē, kuras mērķis ir izraisīt militāru konfliktu ar nodomu okupēt daļu vai pat visu Ukrainas teritoriju (sk. http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs_imp.nsf/0/22D68EE739A8F6F0C2257C930048F467?OpenDocument).

[3] Eiropas Savienības Padome 2014. gada 6. martā pieņēma valstu un valdību galvu paziņojumu par notikumiem Ukrainā, kurā nosodīja neprovocēto uzbrukumu Ukrainas suverenitātei un teritoriālajai integritātei, kādu veikusi Krievijas Federācija. Tāpat paziņojumā izteikts aicinājums Krievijas Federācijai nekavējoties savus bruņotos spēkus atgriezt to pastāvīgajās mītnēs. Ja Krievijas Federācija turpinās destabilizēt situāciju Ukrainā, paziņojumā pausta gatavība piemērot papildus un plašas sekas daudzās ekonomiskās jomās starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm un Krievijas Federāciju (sk. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141372.pdf).

[4] 2014. gada 15. martā Drošības policija puda viedokli, kurā norādīja, ka Krievijas plašsaziņas līdzekļu atspoguļojums par notikumiem Ukrainā ir vērtējams kā tendenciozs un atbilstošs Krievijas politiskās elites redzējumam par šiem notikumiem. Vienpusējais Ukrainas situācijas izklāsts šajos medijos veido priekšstatu, ka Ukrainā varu prettiesiski ir sagrābuši fašistiski spēki un tie, kuri ir pret to, cīnās pret fašismu. Šāds notikumu atfercējums ir pretrunā ar Latvijas drošības interesēm, jo tas šķēļ Latvijas sabiedrību gan attieksmē pret situāciju Ukrainā, gan jautājumos, kas saistīti ar Latvijas ārpolitisko un iekšpolitisko situāciju (sk. http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/501504-dp_krievijas_mediju_zinas_par_ukrainu_skel_latvijas_sabiedribu).

[5] Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja 2014. gada 27. martā atbalstīja rezolūciju, ar kuru apstiprināja tās atbalstu Ukrainas suverenitātei, politiskajai neatkarībai, vienotībai un teritoriālajai integritātei starptautiski atzītajās robežās, un uzsverot, ka 2014. gada 16. marta referendums Krimā ir uzskatāms par spēkā necesošu (sk. <http://www.un.org/News/Press/docs//2014/ga1493.doc.htm>).

[6] Pārbaudot Latvijas teritorijā retranslētās programmas „Rossija RTR” ierakstus no 2014. gada 2. marta līdz 2014. gada 17. martam, Padome konstatēja, ka programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos ir ietverta informācija, kas pārkāpj Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma (turpmāk – EPLL) 26. panta 3. un 4. punktu. Šāda informācija programmā „Rossija RTR” tika atspoguļota regulāri, taču īpaša informācijas neatbilstība normatīvajiem aktiem konstatēta šādos laikos programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos:

[6.1] 2014. gada 2. martā no pulksten 18.00 raidījumā „Vesti nedeli” (vadītājs D. Kiseļovs);

[6.2] 2014. gada 3. martā no pulksten 15.00;

[6.3] 2014. gada 4. martā no pulksten 8.56.15 līdz 9.20.19;

[6.4] 2014. gada 10. martā no pulksten 12.00 līdz 12.12.36;

[6.5] 2014. gada 10. martā no pulksten 17.58.07 līdz 18.31.57;
[6.6] 2014. gada 11. martā no pulksten 8.58.06 līdz 9.20.13;
[6.7] 2014. gada 13. martā no pulksten 17.58.11 līdz 18.55.12;
[6.8] 2014. gada 14. martā no pulksten 8.58.12 līdz 9.23.57;
[6.9] 2014. gada 16. martā no pulksten 20.28.03 līdz 23.12.30 raidījumā „Vesti nedeli” (vadītājs D. Kiseļovs);
[6.10] no 2014. gada 17. marta pulksten 22.49.22 līdz 2014. gada 18. martam pulksten 00.56.03 raidījumā „Svētdienas vakars – speciālizlaidums” (vadītājs V. Solovjovs).

[7] Drošības policija 2014. gada 1. aprīļa vēstulē Nr. 21/869-IP sniedza Padomei vērtējumu par programmas „Rossija RTR” ziņu raidījumu sižetiem. Drošības policija norāda, ka, noskatoties programmas „Rossija RTR” ziņu sižetus, var konstatēt, ka notikumi tajos atspoguļoti ļoti tendenciozi un tiek interpretēti atbilstoši Krievijas Federācijas ārpolitikas pamatnostādņēm, attaisnojot pret suverēnu valsti vērstu militāru agresiju, kuru ir nosodījušas lielākā daļa pasaules demokrātisko valstu. Ziņu sižetos dominē viedoklis, ka pretēji starptautisko tiesību normām Krievijas Federācijas prezidentam ir visas tiesības ievest Ukrainā karaspēku, lai aizsargātu krievvalodīgos iedzīvotājus. Drošības policija uzskata, ka programma „Rossija RTR” vienlaikus ar citiem Krievijas Federācijas kontrolētajiem televīzijas kanāliem izplata tendenciozu informāciju, kura negatīvi ietekmē Latvijas nacionālās drošības intereses.

[8] Profesore, Dr. phil. Daina Tetere 2014. gada 2. aprīlī sniegusi atzinumu par programmas „Rossija RTR” ziņu raidījumos fiksēto valodas un domāšanas stratēģiju analīzi (turpmāk – Atzinums). Šajā Atzinumā norādīts, ka elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos, it īpaši propagandas raidījumos nereti tiek izmantots noteikts valodisko un nevalodisko zīmju sintaktiskais (zīmes un to salikuma tehnikas), semantiskais (nozīmju veidošanas) un pragmatiskais (uztveres programmēšanas) noformējums. Citiem vārdiem sakot, tajos izdevīgi lietot agrāk iemācītas attēlojumstruktūras vai ieprogrammētas asociācijas, lai ar to palīdzību kārtotu vēlamo realitātes ainu. Tā klājas uz domāšanas ieradumiem vai jau zināmo un tādējādi veicina domāšanu stereotīpos. Pēdējie var būt gan neitrālie, gan iestrādāt pamatu tādai pasaules uztverei, kas vedina uz aktīvu darbību un bezdarbību, kad tāda nav vēlama. Atzinumā izdarīti secinājumi, ka programmas „Rossija RTR” ziņu raidījumos:

- 1) izmantoti apzināti fikcionāli pieņēmumi, kas zināmo savieno ar jauno, bet neņem vērā faktu, ka starp tiem bieži nav reālas saistības;
- 2) metaforika rotē ap telpu un valodu;
- 3) uzsvērtas pragmatiskās konvencijas, t.i., raidījumu saturs un tā pasniegšanas veids fokusēts uz aprēķinātu auditoriju;
- 4) lietu un parādību skaidrojumā atcelta lietu kompleksitāte, līdz ar to parādās primitivizētais.

No minētā Atzinuma secināms, ka programmas „Rossija RTR” ziņu raidījumos tiek atspoguļota vienpusēja un neobjektīva informācija, turklāt izmantojot tādus skatītāju

uztveri ietekmējošus sižetus, lai veicinātu, ka skatītāji šo informāciju pieņem par patiesību un nekritizē to.

[9] Padomes 2014. gada 3. aprīļa sēdē tika aicinātas piedalīties Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (turpmāk – LIKTA), Latvijas Elektronisko komunikāciju asociācija (turpmāk – LEKA) un Latvijas Telekomunikāciju asociācija (turpmāk – LTA). LTA uz Padomes sēdi neieradās.

[9.1] LEKA un LIKTA pārstāvji, atbildot uz Padomes jautājumu par iespējamu zaudējumu rašanos saistībā ar programmas „Rossija RTR” retranslācijas ierobežošanu, norādīja, ka tas varētu radīt zaudējumus šīs programmas retranslētājiem, taču nevarēja konkrēti paskaidrot šo zaudējumu iespējamo apmēru un ietekmi uz šiem komersantiem.

[9.2] LEKA un LIKTA pārstāvji, atbildot uz Padomes jautājumu par to, vai tehnoloģiski būtu iespējams programmas „Rossija RTR” retranslāciju ierobežot tikai attiecībā uz ziņu un citiem raidījumiem, kas pārkāpj EPLL 26. panta 3. un 4. punktu, norādīja, ka teorētiski šāds risinājums varētu būt iespējams, taču praktiski to nav iespējams realizēt.

Ievērojot konstatēto, Padome

secina

[10] Atbilstoši EPLL 26. panta 3. un 4. punktam elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un raidījumos nedrīkst ietvert:

[10.1] mudinājumu uz naida kurināšanu vai aicinājumu diskriminēt kādu personu vai personu grupu dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, valstspiederības, reliģiskās piederības vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai citu apstākļu dēļ;

[10.2] aicinājumu uz karu vai militāra konflikta izraisīšanu.

[11] Ņemot vērā šā lēmuma 6. – 8. punktā konstatēto, kā arī turpmāk norādīto, Padome uzskata, ka programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos ir ietverta informācija, kas ir pretrunā ar EPLL 26. panta 3. un 4. punktā noteikto. Proti, programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos ietvertā informācija ir tiešā pretrunā un tādējādi būtiski pārkāpj EPLL 26. panta 3. un 4. punkta nosacījumus. Papildus, bez šā lēmuma 6. – 8. punktā norādītajiem argumentiem, Padome attiecībā uz programmas „Rossija RTR” ziņu un citiem raidījumiem ir izdarījusi arī šādus secinājumus.

[11.1] Laikā, kad Krievija veica militāru agresiju pret Ukrainu (*sk. šā lēmuma 1. – 5. punktu*), oficiāli argumentējot to ar savu tautiešu aizsardzību, Krievijas valstij pilnībā piederošās un kontrolētās programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos ir konstatēta kara propaganda, turklāt tajā izmantotie argumenti nereti tiek attiecināti arī uz Latviju.

[11.2] Raidījumi ne tikai vienpusīgi pasniedz informāciju, tie ir manipulatīvi inscenēti kā militārās agresijas palīg līdzekļi un pozicionējas kā kara vešanas instrumenti.

[11.3] Ukrainas demokrātijas aizstāvji un likumīgā Ukrainas vara konsekventi tiek pielīdzināta nacistiskās Vācijas ideoloģijas aizstāvjiem. Raidījumos tiek vilktas paralēles ar

nacistu noziegumiem Otrajā pasaules karā, nododot vēstījumu, ka, šādiem spēkiem nākot pie varas, tie atkārtos nacistu noziegumus. Sižetos sistemātiski tiek stāstīts par šo Ukrainas demokrātijas aizstāvju it kā izdarītajiem noziegumiem.

[11.4] Sižetos tiek vēstīts, ka oficiālā Ukrainas vara ir nespējīga pārvaldīt valsti, ka tā nespēj pasargāt iedzīvotāju tiesības, it īpaši krievu tautības cilvēku tiesības, kā rezultātā tiek pamatota un propagandēta karadarbības – militāra iebrukuma – nepieciešamība, turklāt nevaikot izteikt draudus arī Ukrainas sabiedrotajiem.

[11.5] Vērtējot sižetus gan kontekstā, gan arī atsevišķus individuālus izteikumus, ir konstatējams gan nepārprotams aicinājums uz karu vai militāra konflikta izraisīšanu, gan naida kurināšana etniskās un valstspiederības dēļ. Līdz ar to Padome secina, ka programmas „Rossija RTR” ziņu un citos raidījumos atspoguļotā informācija nepārprotami un būtiski pārkāpj EPLL 26. panta 3. un 4. punktu.

[12] EPLL 19. panta piektās daļas 1. punkts noteic, ka Padome nodrošina uztveršanas brīvību un Latvijas teritorijā neierobežo elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu retranslāciju no citām valstīm, izņemot gadījumus, kad citas valsts audio vai audiovizuālā raidījumā ir nepārprotami, nopietni un būtiski pārkāpti šā likuma 24. panta devītajā vai desmitajā daļā vai 26. pantā minētie nosacījumi. Savukārt atbilstoši EPLL 1. panta 28. punktam retranslācija ir Latvijā vai ārvalstīs izplatītas programmas uztveršana un tūlītēja pilnīga vai daļēja izplatīšana citā publiskā elektronisko sakaru tīklā, neizdarot programmā vai raidījuma saturā nekādus grozījumus.

EPLL 19. panta piekto daļu lasot kopsakarā ar EPLL 1. panta 28. punktā noteikto definīciju, secināms, ka Padome noteiktos gadījumos var pieņemt lēmumu par kādas programmas retranslācijas pārtraukšanu Latvijas teritorijā, neatkarīgi no tā, vai retranslāciju nodrošina tāds subjekts, kurš ir saņēmis Padomes izdotu retranslācijas atļauju vai apraides atļauju, vai subjekts, kurš to dara bez attiecīgas atļaujas, piemēram, tādēļ, ka atrodas citas valsts jurisdikcijā.

No minētā izdarāms secinājums, ka likumdevējs EPLL 19. panta piektās daļas 1. punktā ir paredzējis Padomei tiesības ierobežot programmas „Rossija RTR” retranslāciju, ja tiek konstatēts nepārprotams un būtisks EPLL 26. panta 3. un 4. punkta pārkāpums.

[13] EPLL normas paredz Padomei tiesības izlemt, vai konkrētajā gadījumā administratīvais akts ir izdodams. Tāpat normatīvie akti neparedz izdot noteikta satura administratīvo aktu, tāpēc šāda administratīvā akta satura noteikšana ir Padomes kompetencē. Šādu kārtību likumdevējs noteicis Administratīvā procesa likuma (turpmāk – APL) 63. panta ceturtajā daļā, kas noteic: *„Ja piemērojamā tiesību norma ļauj iestādei izlemt, vai administratīvo aktu izdot vai neizdot, bet izdošanas gadījumā nenosaka konkrētu tā saturu (brīvais administratīvais akts), iestāde vispirms apsver izdošanas lietderību. Ja iestāde secina, ka administratīvais akts ir izdodams, tā izdod šo aktu, ievērojot piemērojamā tiesību normā noteiktos ietvarus, un šajos ietvaros, pamatojamās uz lietderības apsvērumiem, nosaka administratīvā akta saturu. (...)”*

Tādējādi Padomei vispirms ir jāveic lietderības apsvērumu vērtējums par administratīvā akta izdošanas un satura lietderību. Lietderības apsvērumu vērtēšanas kritēriji, lemjot par brīvā administratīvā akta izdošanu, noteikti APL 66. panta pirmajā daļā, kas noteic, ka apsverot administratīvā akta izdošanas vai tā satura lietderību, iestāde lemj:

- 1) par administratīvā akta nepieciešamību, lai sasniegtu tiesisku (leģitīmu) mērķi;
- 2) par administratīvā akta piemērotību attiecīgā mērķa sasniegšanai;
- 3) par administratīvā akta vajadzību, tas ir, par to, vai šo mērķi nav iespējams sasniegt ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo administratīvā procesa dalībnieku tiesības vai tiesiskās intereses;
- 4) par administratīvā akta atbilstību, salīdzinot privātpersonas tiesību aizskārums un sabiedrības interešu ieguvumu un ņemot vērā, ka privātpersonas tiesību būtisku ierobežošanu var attaisnot tikai ievērojams sabiedrības ieguvums.

[14] Padome uzskata, ka lēmums ir nepieciešams, lai sasniegtu leģitīmu mērķi, pamatojoties uz turpmāk norādītajiem apsvērumiem.

[14.1] Satversmes 116. pants paredz, ka personas tiesības, kas noteiktas Satversmes simtajā pantā var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

[14.2] Satversmes tiesa arī ir skaidrojusi, ka Satversme vārda brīvības ierobežojumus noteikusi vispārīgi, savukārt Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk – ECTK) dod konkrētākus kritērijus. Tāpēc attiecībā uz pieļaujamajiem plašākajiem vārda brīvības ierobežojumiem Satversmes normas jāinterpretē ECTK 10. panta izpratnē (*Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punkts*). Pamattiesību uz vārda brīvību ierobežojuma mērķis atzīstams par leģitīmu tikai tad, ja tas atbilst ne vien Satversmes 116. pantā, bet arī ECTK 10. pantā minētajiem mērķiem, kuru labad var ierobežot vārda brīvību (*Satversmes tiesas 2010. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-45-01 9. punkts*).

[14.3] ECTK 10. panta otrajā daļā noteikts: „*Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai nodrošinātu tiesas varu un objektivitāti.*”

[14.4] EPLL 19. panta piektās daļas 1. punktā un attiecīgi 26. panta 3. un 4. punktā noteiktie gadījumi, kad iestādei ir tiesības ierobežot personas vārda brīvību (elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu retranslāciju no citām valstīm), pēc būtības jau paši par sevi norāda uz šā ierobežojuma leģitīmajiem mērķiem, kas noteikti Satversmes 116. pantā un ECTK 10. panta otrajā daļā.

[14.5] Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz vārda brīvību nav absolūtas un tās nenozīmē visatļautību. Gan no Satversmes, gan arī no Latvijai saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem izriet, ka tiesības uz vārda brīvību var

